

**Samarbeid om etisk
kompetanseheving**

Systematisk etisk refleksjon

Etikk i praksis ikke bare i teorien

**Etikkrådgiver Tanja Yvonne
Alme**

**Landskonferansen i veiledning
2023**

Etikk

Moral:

Personlige og felles oppfatninger om rett og galt i omgang mellom mennesker. Gir føringer for holdninger og handlinger.

Etikk:

Moralens teori. Etikk er systematisk tenking rundt hva som er moralsk godt, rett og rettferdig.

Hvordan begrunner vi valg og finner gode løsninger
- når vårt eget "moralske kompass" ikke gir tilstrekkelig svar

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Hva er etisk refleksjon?

- Hente fram igjen
- Ryddejobb
- Klatre på hverandre sine tanker
- Sortere
- Verdier, holdninger, moral og etikk
- Etske prinsipp
(gjøre godt, ikke skade, autonomi, rettferdighet)?

Faste etiske refleksjonsgrupper eller etiske refleksjonsstunder?

Etisk kompetanse

Persepsjon: Evnen til å oppdage etiske utfordringer

Refleksjon: Å kunne overveie sakens forskjellige sider, egen tilnærming og mulige handlingsalternativer

Aksjon: Å kunne omsette det vi vil i praktisk handling

Etisk refleksjon og verdibevissthet

Betydningen for kvalitet, trivsel og samhandling

Evalueringsrapport 2018

Tjenester av god kvalitet er:

- Virkningsfulle
 - Trygge og sikre
 - Involverer bruker
 - Samordnet og preget av kontinuitet
 - Utnytter ressurser
 - Tilgjengelige og rettferdig fordelt
-
- [Kvalitet og kvalitetsindikatorer - Helsedirektoratet](#)

To hovedområder for etisk refleksjon

Beslutninger

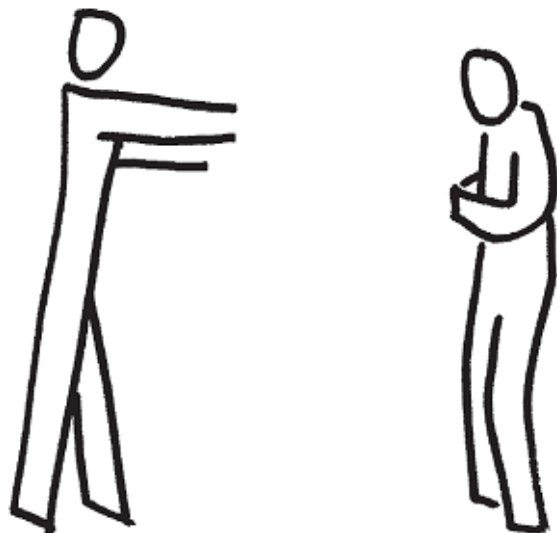
Hverdagsetikk

Det etiske felt: "Mellomrommet"

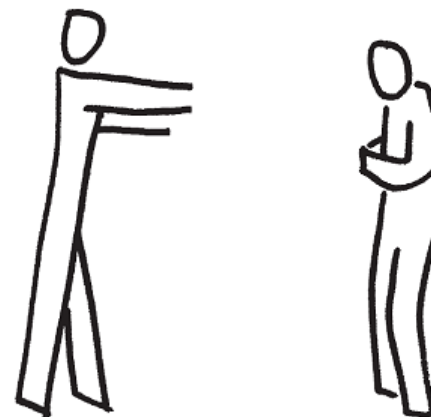
Samarbeid om etisk kompetanseheving

Hva står på spill for hvem?

Evne til å se ulike perspektiv.

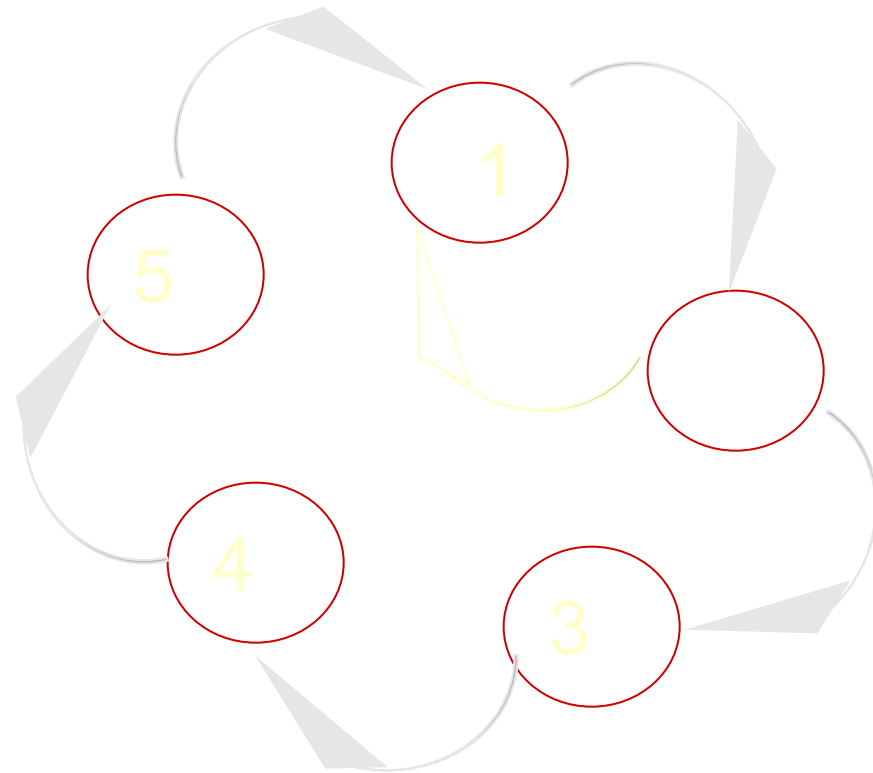
*«Se seg selv utenfra- og den andre
'innenfra;
Hvem er jeg i møte med andre?»*

Verdier – hva snakker vi om?

- **Det betydningsfulle, det viktige, ideal, prioritet, mål**
- **Åpne verdier**
- **Skjulte verdier**

sekvensiell samtale

etisk - refleksjon

Når du sier det så tenker jeg
at..... at...

Skjulte verdier

- **Hva er min umiddelbare magefølelse, og hva kan tenkes å ligge bak denne impulsen.**
- **Hva vil være fordelaktig for meg selv?**
- **Hva forventast av meg selv og andre?**
- **Hva er minste motstands vei? Hva er minst krevende eller konfliktfyllt?**
- **I hvilken grad er jeg i stand til å oppdage slike underliggende impulser eller mulig påverking? Og hvordan forholder eg meg til det?**

Verdier

Det som er betyr noe og er verdifullt for oss:

- Viktig å fremme og å sikre
- Avgjørende for våre valg

Skjulte verdier:

- Ubevisste verdier
- Mentale antakelser

Det som styrer oss utan at vi er klar over det selv.

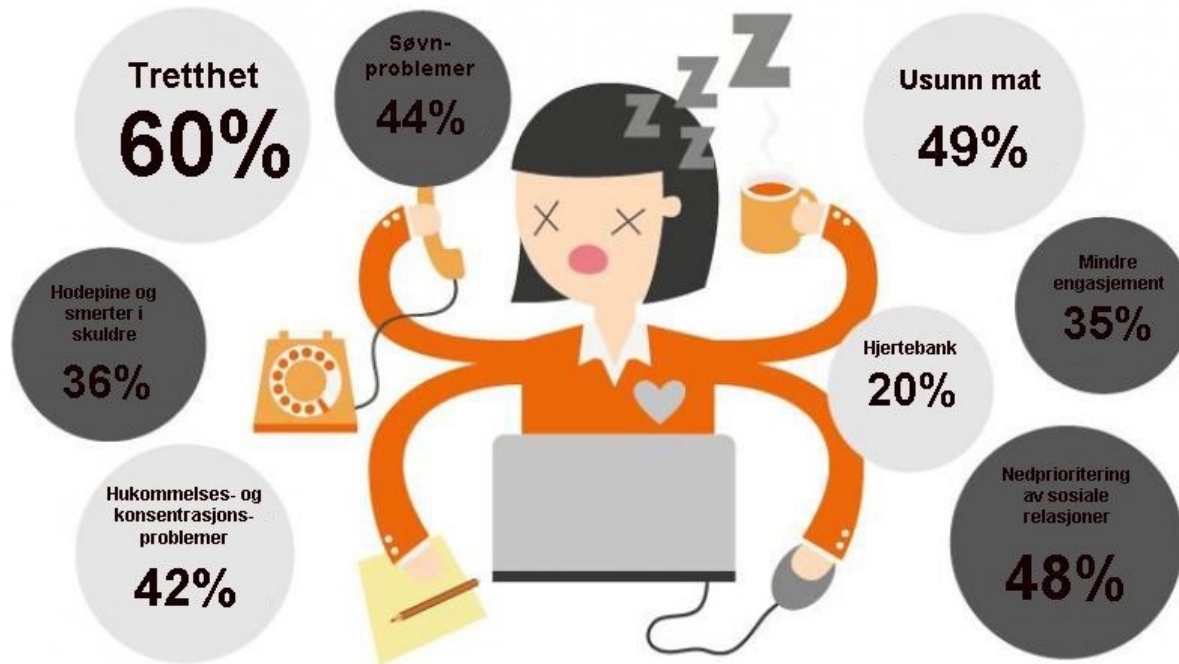
Åpne verdier

Ligger til grunn for:

- Normer
- Ideala
- Mål
- Ideologi
- Kjerneverdier
- Instruksjer
- Regler

Det vi vil stå for og vedkjennesed.

- Stress

• **Moralsk stress:**

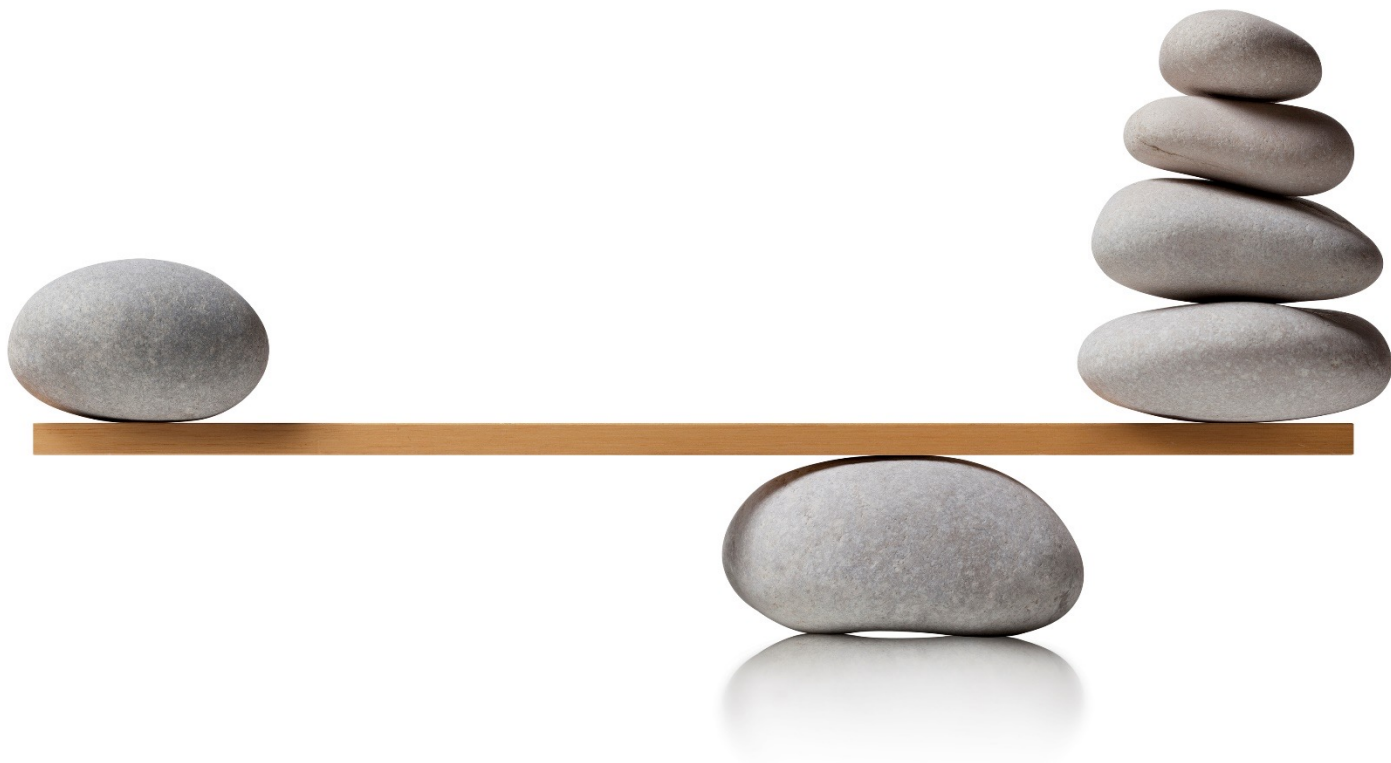
- **Den tilstanden som oppstår når man over tid må ta vanskelige etiske beslutninger, prioriteringer som man er uenig i eller kjenner er moralsk galt (Haavik og Toven 2020)**
- **Subjektiv opplevelse av utilstrekkelighet og avmakt**
- **Verdier og viktige prinsipper i konflikt med hverandre**
- **Moralsk stress helseskadelig for helsepersonell og reduserer pasientsikkerhet (Aakre 2015)**

- **Kan etisk refleksjon hjelpe?**

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Hvordan begrunne rett handling?

6-trinnsmodell for etikkrefleksjon

Senter for medisinsk etikk / Etikksatsingen i KS

VEILEDER

TRINN 1: DET ETISKE PROBLEM / SPØRSMÅL: *Her beskrives kort problemet i et spørsmål. Start gjerne med ordet «BØR...»*

TRINN 2: FAKTA	TRINN 3: BERØRTE PARTER	TRINN 4: VERDIER, PRINSIPPER OG LOVVERK		TRINN 5: HANDLINGSALTERNATIVER
<p><i>SKRIV NED FAKTA</i></p> <p><i>Gruppedeltakere kan stille utdypende /oppklarende spørsmål om fakta hvis behov.</i></p> <p><i>Hva sier kunnskapsgrunnlaget oss?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Hvordan påvirker annen spesifikk fagkunnskap saken? Relatert til eks: funksjon, adferd, forventet forløp og symptomer osv?</i> <i>Hva har man gjort hittil?</i> <p>Fakta som mangler: <i>Er det noen relevante fakta vi ikke har?</i></p>	<p>Hvem er de berørte parter og på hvilken måte er de berørt - Hva er viktig for de ulike partene og hva er deres syn på saken?</p> <p><i>Eks.: Pasient, pårørende, medarbeidere, andre?</i></p> <p><i>Hvordan opplever de ulike parter situasjonen? - Hva står på spill for den enkelte?</i></p> <p><i>Hvordan blir den som opplever det etiske problemet selv berørt?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> Hvilke verdier/prinsipper aktualiseres eller utfordres? Skjulte verdier? Foreligger det en verdikonflikt? – Mellom hvilke verdier/prinsipper? <p><i>Eksempel 4 etiske prinsipper for helseetikk:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Rettferdighet,</i> <i>Ikke-skade-prinsippet,</i> <i>Velgjørenhet,</i> <i>Selvbestemmelse/medbestemmelse</i> <p><i>Andre verdier?</i></p> <p><i>organisasjonens kjerneverdier?</i></p> <p><i>Hvis verdikonflikt: hvilke verdier kommer i konflikt og på hvilken måte?</i></p> <p><i>Hvilke skjulte verdier (eks tradisjoner, vaner og antagelser kan tenkes å påvirke våre valg og holdninger?)</i></p>	<p>Hva sier lover og retningslinjer som ev. aktualiseres?</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Aktuelle lover og forskrifter, f eks pasientrettighetsloven, lov om helse- og omsorgstjenester, helsepersonelloven osv.</i> <i>Serviceerklæringer, etiske retningslinjer,</i> 	<p>Hvilke mulige handlingsalternativer finnes?</p>

TRINN 6: HELHETSVURDERING. HVILKET HANDLINGSALTERNATIV ER BEST, ALT TATT I BETRAKTNING:

Helhetlig drøfting. Videre: Hvordan bør vi håndtere dette, og hvordan følger vi opp nå? Bør noe gjøres for å redusere ev. skadevirkninger?

Ei hand på skuldra

Et lag NSF – etikk prosjekt

MÅL:

- - å arbeide for at helsetjenestene får en større bevissthet om betydningen av etisk refleksjonsgrupper og de Yrkesetiske retningslinjer.
- -at helsetjenestene tilrettelegger en standard som rommer etiske refleksjonsgrupper i alle enheter og utvikle en metode som er gjennomførbar i en travel sykepleie/leder hverdag

Pilotgrupper

- **Kartlegging:**

100 % opplevde etisk refleksjon som nyttig eller svært nyttig.

Alle anbefaler andre å delta i etisk refleksjonsgrupper

Kartlegging kreftsykepleiere etisk refleksjon

- 593 svar
 - 367 ikke fått tilbud om etisk refleksjon
 - 494 ikke deltatt i etisk refleksjonsgruppe
 - 330 mener leder ikke legger til rette for rom for etisk refleksjon
 - 490 ønsker å delta i etiske refleksjonsgrupper
-
- Ledelses forankring i alle ledd.
 - Sammenheng ord og handling
 - Rammer og tilrettelegging
 - Moralsk stress, faglig kvalitet, gode beslutninger, økt etisk bevissthet og kompetanse

Kartlegging ledere etisk refleksjon

- 300 svar
- 190 har lag til rette for etisk refleksjon
- 96 har selv deltatt i etisk refleksjon i gruppe
- 167 har selv brukt etisk refleksjon som verktøy ved prioriteringer, saksbehandling eller personalsaker (lederverktøy)
- 261 ønsker å legge til rette for etisk refleksjonsgrupper på sin arbeidsplass
- Tid, ressurser, ildpersoner/ressurspersoner

Hovedfunn i prosjektet

- **Systematisk etisk refleksjon er ønsket og oppleves nyttig**
 - Viktig for å bearbeide, for samhold og kompetanseheving.
 - Der det blir prioritert, får både kreftsykepleiere og ledere godt utbytte av det.
 - Fravær av etisk refleksjon, kan være årsak til at sykepleiere slutter i jobben sin.
- **Mangel på tid, bemanning og ressurser er grunn til at etisk refleksjon ikke skjer**
 - Dette mener både ledere og kreftsykepleiere.
- **Der etisk refleksjon finner sted, gjøres det ulikt**
 - Det gjøres ad hoc, som del av andre faste møter, og i egne etiske refleksjonsgrupper. Vi finner at respondentene ønsker å ha det i system.
- **Tilrettelegging av etisk refleksjon er et lederansvar, samtidig bør sykepleiere være ressurspersoner for å få dette til.**
 - Kreftsykepleierne svarer at å legge til rette for etisk refleksjon på arbeidsplassen i stor grad er et lederansvar og etterspør tydeligere ledelse på dette. Enkelte ledere sier at de vil prioritere det hvis ansatte etterspør det. Ledere har en nøkkelrolle og både i forankring og i å legge til rette for dette.
- **Det er behov for mer kompetanse i etikk, etisk refleksjon støtte og veiledning i hvordan praktisk gjennomføre, tilrettelegge og få dette til å være etterspurt.**
- **Etisk refleksjon vil styrke kvalitet i tjenesten, kunne bidra til å beholde og ivareta helsepersonell og være et lederverktøy for å ivareta sykepleieledere og utøve verdibasert ledelse.**

Samarbeid om etisk kompetanseheving

- <http://www.ks.no/etisk-kompetanseheving>

- Etisk refleksjon
- Etikkveileder –6trinnsmodell
- Lederverktøy
- Etikk kort

Nye verktøy Etikk ledelse

Etisk dømmekraft
i hverdagen
– Å lede etikkrefleksjon

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Vi som utøver vårt yrke på andre mennesker bør alltid være bevisst hvor lite vi vet.

Vi bør være beskjedne ovenfor andres lidelser og elendighet, man bør respektere folk på bakgrunn av de mysteriene de bærer i seg, som de ikke forstår og som vi ikke forstår.

Marie Cardinal: Gjennom ordene

Nye etikk kort

PÅSTAND / ÅPEN REFLEKSJON

En 18 år gammel jente med alvorlig spiseforstyrrelse søker om kommunal psykisk helsehjelp. Eldre mann med alvorlig depresjon har ventet på hjelp fra samme tjeneste i ett halvt år.

- Hvem prioriterer vi?
- Hvilke verdier og prinsipper taler for ulike prioriteringsalternativer?

PÅSTAND / ÅPEN REFLEKSJON

«Vi ansatte står i en maktposisjon som gjør at vi bestemmer alt i hverdagen til tjenestemottakerne».

- Drøft denne påstanden.

PÅSTAND / ÅPEN REFLEKSJON

Spenningen mellom tjenestemottakeres rett til helsehjelp og selvbestemmelse og ansattes rett til vern mot trakassering, diskriminering og rasisme reiser etiske utfordringer for ledere i helse- og omsorgssektoren.

- Når tjenestemottaker nekter hjelp fra en ansatt som ikke er etnisk norsk, hvordan vil du som leder håndtere hendelser og avveie hensynet til beboernes rett til helsehjelp og selvbestemmelse opp mot ansattes rett til beskyttelse mot trakassering, diskriminering og rasisme?
- Hvilke verdier og prinsipper står på spill?
- Hvilke konsekvenser har ulike løsningsalternativer?

PÅSTAND / ÅPEN REFLEKSJON

Reflekter over følgende:

- Bør alle som ønsker få dø hjemme?
- Er dette mulig å få til?

Begrunn hvorfor eller hvorfor ikke.
Hvilke verdier er aktualisert?

**Etisk refleksjon – arbeidsmiljø og kultur, hvem er jeg, hvem er vi og hvem ønsker vi å være?
Hvilke verdier er retningsgivende på din arbeidsplass?**

Hvorfor fokus på etikk?

- ***Bidrar til å styrke faglig kvalitet, fremmer god praksis.***
- ***Trygghet***
- ***Arbeidsglede***
- ***Arbeidsmiljø***
- ***Å bli sett og hørt – bekreftelse/anerkjennelse***
- ***Bevisstgjøring***

Etikken følger hver handling som en skygge

For å lykkes med etisk refleksjonsarbeid

- Ledere en nøkkelrolle
- Noen som driver arbeidet, engasjement. Ta vare på «ildsjelene». Refleksjonslederforum?
- Forankring
- Sette langsiktige mål
- Samarbeide med andre
- Organisere som prosjekt?
- Innarbeide etikk i plan og strategidokument
- Knytte etikk til faglige utfordringer (fagutvikling og kvalitet)

• Etikk og etisk refleksjon i praksis

- systematisk øve

[E-læringsverktøyet Etisk refleksjon \(Martin-filmene\) - KS](#)

Ta vare: <https://youtu.be/pJ0EmpVL-vE>

Tilstedeværelsesøvelse: https://youtu.be/czpH_U0ockY

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Etisk refleksjon for å øke kvalitet i tjeneste men:

- også for å bidra til å ta vare på seg selv, arbeidsmiljøet og for å hindre utbrenthet

YOU WOULDN'T LET THIS HAPPEN TO YOUR PHONE.

DON'T LET THIS HAPPEN TO YOU EITHER.

itsahappyworld

SELF-CARE IS A PRIORITY.
NOT A LUXURY.

Takk for meg 😊

Ta gjerne kontakt: tanja.alme@sula.kommune.no

